

Možnosti doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu

V souladu s právními předpisy České republiky [1] je obrana státu souhrn opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Obrana státu zahrnuje výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků a účast v kolektivním obranném systému.

Řízení a organizace obrany státu zahrnují výstavbu, přípravu a řízení ozbrojených sil, operační přípravu státního území, plánování obrany státu a opatření v národním hospodářství a na všech úsecích veřejného života v zájmu zajišťování obrany státu.

Je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost, územní celistvost, demokratické základy České republiky nebo ve značném rozsahu vnitřní pořádek a bezpečnost, životy a zdraví, majetkové hodnoty nebo životní prostředí anebo je-li třeba plnit mezinárodní závazky o společné obraně, může se vyhlásit podle intenzity, územního rozsahu a charakteru situace nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav. K zajištění obrany si Česká republika vytváří ozbrojené síly. [2] Ozbrojené síly České republiky jsou doplňovány na základě branné povinnosti. [3]

V míru je doplňování ozbrojených sil realizováno na principu dobrovolnosti. Povinné plnění branné povinnosti je vyžadováno po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. [4]

Branná povinnost je povinnost státního občana České republiky, tzn. mužů a žen, plnit úkoly ozbrojených sil, zahrnuje povinnost občana podrobit se odvodnímu řízení, vykonávat vojenskou činnou službu a plnit další zákonem stanovené povinnosti.

Branná povinnost vzniká státnímu občanovi České republiky dnem následujícím po dni, v němž dosáhne věku 18 let, a zaniká dnem dosažení věku 60 let. Občan brannou povinnost plní za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

1. Realizace branné povinnosti po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu

V odvodním řízení bude za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu rozhodováno o schopnosti nebo neschopnosti státního občana České republiky vykonávat vojenskou činnou službu.

Počty státních občanů České republiky povinných podrobit se odvodnímu řízení podle ročníků narození nebo podle jejich odborné kvalifikace stanoví vláda České republiky svým nařízením podle potřeb ozbrojených sil České republiky. [5]

Základním podkladem pro realizaci odvodního řízení je dotazník jehož součástí jsou údaje o zdravotním stavu státního občana České republiky zjištěné na základě preventivní prohlídky provedené v příslušném období podle zvláštního právního předpisu. [6] Schopnost k výkonu vojenské činné služby se posuzuje při lékařské prohlídce podle potřeby doplněné o odborné vyšetření.

Vojenskou činnou službou vykonávanou za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu je mimořádná služba. Mimořádnou službu vykonává voják na vojenském cvičení, na výjimečném vojenském cvičení nebo ve služebním poměru vojáka z povolání ode dne vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. Voják v záloze vykonává mimořádnou službu ode dne nástupu k vojenskému útvaru, vojenskému zařízení nebo vojenskému záchrannému útvaru na základě povolávacího rozkazu nebo veřejné vyhlášky anebo na základě mobilizační výzvy.

2. Výjimky z realizace branné povinnosti po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu

Výjimky z povinnosti dostavit se k odvodnímu řízení mají:

- a) poslanci a senátoři Parlamentu ČR, členové vlády, soudci ústavního soudu, prezident, viceprezident a členové Nejvyššího kontrolního úřadu, občané ve funkcích s diplomatickými a konzulárními výsadami a imunitami a ředitelé krajských úřadů se po dobu výkonu funkce k odvodnímu řízení nepovolávají,
- b) státní občan České republiky nebo voják, který v bezpečnostním sboru vykonává službu podle zvláštního právního předpisu [7] se po dobu trvání tohoto poměru k odvodnímu řízení nepovolává,
- c) těhotná žena a žena nebo osamělý muž, kteří pečují o dítě ve věku do 15 let, se k odvodnímu řízení nepovolávají.

Právní předpis stanovuje pro těhotné ženy a ženy pečující o dítě ve věku do 15 let i úlevy ve formě výjimky z povinnosti vykonávat mimořádnou službu. [8]

Vojáka v záloze, u něhož je v důležitém zájmu bezpečnosti České republiky, aby mohl dále vykonávat své civilní zaměstnání, lze zprostit výkonu mimořádné služby. [9]

Branným zákonem stanovená možnost zproštění výkonu mimořádné služby může ovlivnit výši a kvalitu zálohy ozbrojených sil České republiky. Ministerstvo obrany předpokládá, že požadavek na zproštění výkonu mimořádné služby se bude týkat zejména vojáků v záloze starších ročníků narození, které nelze nahradit určením fyzických osob k pracovní povinnosti. [10] Z toho důvodu se nepředpokládá, že by zprošťování výkonu mimořádné služby ovlivnilo doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu zásadním způsobem.

Voják v záloze může odmítnout vykonávat mimořádnou službu z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání:

- a) do 15 dnů ode dne předání rozhodnutí o schopnosti státního občana České republiky vykonávat vojenskou činnou službu vydaného při odvodním řízení,
- b) do 15 dnů ode dne účinnosti vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.

Branným zákonem stanovená možnost odmítnout mimořádnou službu [11] může zásadním způsobem ovlivnit výši zálohy ozbrojených sil České republiky.

Na základě praktických zkušeností z realizace předcházejících právních úprav možnosti odmítnutí výkonu vojenské činné služby, [12] lze předpokládat, že do 15 dnů ode dne předání rozhodnutí o schopnosti státního občana České republiky vykonávat vojenskou činnou službu vydaného při odvodním řízení, odmítne výkon mimořádné služby minimálně cca 16 % odvedených vojáků v povinné záloze. V návaznosti na politicko-vojenskou situaci po vyhlá-

šení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu, lze předpokládat i výrazně vyšší procento odmítnutí mimořádné služby.

Možnost odmítnutí výkonu mimořádné služby vojáky v záloze do 15 dnů ode dne vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu nelze objektivně posoudit. Pro stanovení prognózy nejsou praktické zkušenosti. Lze však předpokládat, že v tomto případě výši podaných prohlášení o odmítnutí mimořádné služby také ovlivní politicko-vojenskou situaci po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. Podle právního výkladu je odůvodněná žádost již taková žádost, kde je uveden důvod odmítnutí jen svědomí nebo náboženské vyznání.

Jediným praktickým příkladem vlivu odmítnutí výkonu vojenské činné služby na stav ozbrojených sil a schopnost jejich obranné činnosti je rok 1990, kdy po umožnění odmítnutí výkonu základní nebo náhradní služby i v jejím průběhu, poklesly početní stavy vojáků v základní (náhradní) službě v celých ozbrojených silách až na cca 15 až 20 % plánovaných počtů.

3. Skutečné možnosti doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu

Pro odhad skutečných možností doplnění ozbrojených sil České republiky za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu můžeme částečně vycházet z výsledků odvodního řízení z posledních let kdy probíhalo, tedy z období let 1989–2003 (viz tab.).

Zatímco v roce 1989 bylo schopných výkonu vojenské činné služby 78,2 % branců, tak v následujícím období toto procento klesalo, až v roce 2003 skončilo na 56,3 %. Z tohoto počtu vyplývá, že v roce 2003 bylo trvale nebo dočasně neschopných výkonu vojenské činné služby 43,7 % branců. Z ohledem na navazující přezkumná řízení (do doby nástupu základní nebo náhradní služby došlo ke změně zdravotního stavu, které vyvolalo potřebu nového posouzení schopnosti vykonávat vojenskou činnou službu), nám vychází využitelnost vojáků v záloze z odvodního řízení na cca 50 %.

Tabulka

Výsledky odvodního řízení z období let 1989–2003				
rok	trvale neschopen (v %)	dočasně neschopen (v %)	schopen (v %)	celkem (v %)
1989	6,82	14,98	78,20	100,00
1990	11,20	16,82	71,98	100,00
1991	15,26	18,30	66,44	100,00
1992	16,55	19,21	64,24	100,00
1993	20,52	17,69	61,79	100,00
1994	22,47	19,93	57,60	100,00
1995	19,97	26,45	53,58	100,00
1996/1997	21,17	25,91	52,92	100,00
1997/1998	22,40	25,60	52,00	100,00
1998/1999	22,64	22,66	54,70	100,00
1999/2000	23,01	21,11	55,88	100,00
2000/2001	23,09	21,28	55,63	100,00
2001/2002	21,17	22,64	56,19	100,00
2002/2003	20,17	23,22	56,61	100,00
podzim 2003	18,20	25,50	56,3	100,00

Jaké jsou však názory mladé středoškolské „předmaturitní“ generace, tedy věkové kategorie 18 až 20 let, která by připadala v úvahu po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu pro povolání k odvodnímu řízení na toto řízení a na výkon mimořádné služby?

Aby mohly být názory alespoň částečně porovnatelné, provedl jsem u vybraného reprezentativního vzorku několika maturitních tříd Střední průmyslové školy strojnické a Vyšší odborné školy technické a Střední zdravotnické školy v Brně besedu s vysvětlením bezpečnosti situace České republiky v evropském měřítku a její případné zapojení do bojové činnosti v rámci Severoatlantické aliance. [13]

Studentky zdravotnické školy byly také osloveny z důvodu, že v rámci rozvíjených ozbrojených sil České republiky je předpoklad jejich zařazení na systemizovaná místa středního zdravotního personálu.

Studentům a studentkám v celkovém počtu 254 bylo položeno celkem 17 otázek, které měly zjistit jejich názory na výkon mimořádné služby za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.

Na otázku: „Jste ochoten (ochotna) v případě vojenského ohrožení České republiky připravovat se na její obranu výkonem branné povinnosti (vojenským výcvikem)?“ odpovědělo kladným způsobem 50 % dotazovaných studentů a 50 % studentek. Z tohoto výsledku můžeme určit, že je zde určitá zodpovědnost za obranu státu.

Na otázku: „Bude-li bezprostředně ohrožena Česká republika využijete po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu § 6 branného zákona a odmítnete výkon mimořádné služby nebo jste ochoten (ochotna) výkon mimořádné služby nastoupit?“ se situace opakovala a kladným způsobem opět odpovědělo 50 % dotazovaných studentů a studentek.

Jiná situace však nastala při otázce: „Bude-li bezprostředně ohrožen nebo napaden členský stát NATO využijete po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu § 6 branného zákona a odmítnete výkon mimořádné služby nebo jste ochoten (ochotna) výkon mimořádné služby nastoupit?“ Jak u studentů, tak u studentek se nenašel vůbec nikdo, kdo by byl ochoten vykonávat mimořádnou službu a výsledkem bylo 0 %.

Po zhodnocení využitelnosti vojáků v záloze z odvodního řízení a vyhodnocení výsledků výzkumu studentů středních škol nám vychází, že pro doplnění ozbrojených sil České republiky za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu můžeme použít pouze 25 % daného ročníku narození.

V případě obrany členského státu NATO bychom měli značné problémy s doplněním válečně rozvíjených ozbrojených sil České republiky, protože podle průzkumu o plnění tohoto závazku nemá nikdo zájem.

Východiskem z tohoto stavu je pouze změna zákona č. 585/04 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Ozbrojené síly České republiky nejsou však jediné, které potřebují ke svému rozvoji další síly a prostředky z civilního sektoru. Byli bychom krátkozrací, kdybychom se zaměřili pouze na vojenskou složku. Je tady další instituce a početně daleko silnější jak ozbrojené síly České republiky, která taktéž v krizových situacích potřebuje doplnit.

Policie České republiky má 50 000 uniformovaných příslušníků a 10 000 občanských zaměstnanců, což je v cílovém stavu skoro dvojnásobek mírových počtů Armády České republiky.

Z vystoupení Ing. Lubomíra Polívky, správního rady odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra, na mezirezortní konferenci „Implementace koncepce mobilizace ozbrojených

sil České republiky v roce 2006“ konané v Brně dne 8. listopadu 2006 vyplynulo, že při vzniku krizových situací celorepublikového charakteru (epidemie, narušování zákonnosti velkého rozsahu atd.) je posílení Policie České republiky pouze o příslušníky Armády České republiky a Vězeňské služby České republiky k plnění všech úkolů za určitých podmínek nedostačující. Je proto nutné uvažovat i její další doplnění přibližně o 10 000 osob a 320 kusů techniky.

Možné krizové scénáře v naší republice byly zpracovány na základě usnesení vlády České republiky č. 1140 z 13. listopadu 2002, které uložilo ministru vnitra, ministru obrany a ministryni zdravotnictví rozpracovat v návaznosti na Koncepci výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky do 30. června 2004 možné scénáře vývoje krizových situací vyžadující nasazení části ozbrojených sil České republiky ve prospěch Policie České republiky nebo integrovaného záchranného systému a kalkulaci požadavků na jejich nasazení.

Odborná pracovní skupina pak navrhla zpracovat následující scénáře pro krizové situace:

- ☐ narušování zákonnosti velkého rozsahu (terorismus, velká kriminalita, ohrožení demokratických základů státu),
- ☐ migrační vlna velkého rozsahu,
- ☐ povodně velkého rozsahu,
- ☐ průmyslová havárie velkého rozsahu s rozsáhlým chemickým, biologickým nebo radiacním ohrožením,
- ☐ rozsáhlé lesní požáry,
- ☐ rozsáhlá epidemie osob a epizootie zvířat (pandemie, epizootie).

Zpracované scénáře vycházejí ze současných analýz, poznatků a zkušeností z řešení krizových situací v České republice a ve světě. Nelze však vyloučit, že nedojde k nepředvídanému průběhu těchto krizových situací, souběhu vzniku několika krizových situací jako je např. vznik epidemie společně s živelnou pohromou apod. V těchto případech by byla potřeba sil pro řešení takto vzniklých krizových situací vyšší a musela by být přijímána další opatření *ad hoc*.

Další formy (varianty) posílení Policie České republiky k plnění úkolů za krizových situací je podle ing. Lubomíra Polívky možné řešit následovně:

1. V rámci aktivní zálohy vytvořit jednotky předurčené k plnění úkolů ve prospěch Policie České republiky.
2. U vojenských záchranných útvarů vytvořit jednotky předurčené k plnění úkolů ve prospěch Policie České republiky (na tabulkách válečných počtů).
3. Vybudovat „občanský pořádkový sbor“ (občanské sdružení).

K posílení Policie České republiky bude nutné využít i vojáky v mimořádné službě, kteří mohou používat ve výkonu služby zbraň. Z toho vyplývá, že i doplnění Policie České republiky by bylo zajišťováno prostřednictvím platného branného zákona.

Poznámky:

- [1] Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.; zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.
- [2] Ozbrojené síly České republiky tvoří Armáda České republiky, Vojenská kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž.

- [3] *Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)*, ve znění zákona č. 112/2006 Sb.
- [4] *Usnesení vlády České republiky* ze dne 7. prosince 2005 č. 1604 ke Koncepci mobilizace ozbrojených sil České republiky předpokládá po provedení příslušné právní úpravy zavedení tzv. předběžných opatření, v rámci kterých bude souběžně realizováno dobrovolné i povinné plnění branné povinnosti.
- [5] Předpokládá se, že k odvodnímu řízení po vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu by byli povolány dva nejmladší ročníky narození (v daném roce dovrší 19 a 18 let fyzického věku).
- [6] *Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů*, ve znění pozdějších předpisů.
- [7] *Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů*, ve znění pozdějších předpisů.
- [8] *§ 25 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)*, ve znění zákona č. 112/2006 Sb.
- [9] *§ 17 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)*, ve znění zákona č. 112/2006 Sb.
- [10] Hlava 2 zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění zákona č. 32/2002 Sb.
- [11] *§ 6 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)*, ve znění zákona č. 112/2006 Sb.
- [12] *Zákon č. 73/1990 Sb., o civilní službě, zákon č. 18/1992 Sb., o civilní službě*, ve znění pozdějších předpisů
- [13] Případné zapojení ozbrojených sil České republiky do ozbrojeného konfliktu vychází z článku 5 Washingtonské smlouvy o kolektivní obraně, kdy ozbrojený útok proti jedné ze členských zemí nebo více z nich v Evropě nebo v Severní Americe bude považován za útok proti všem členským státům. Z toho vyplývá, že každý členský stát, uplatňující právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sám a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou; včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru.

Použitá literatura:

- Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky* ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.
- Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)* ve znění pozdějších předpisů
- Vojenská strategie České republiky*, Praha: MO, 2004.
- PAVLÍČEK, V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Linde, 2003.
- Severoatlantická smlouva*. Brusel: Příručka NATO, 1999.
- Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*, pomůcka, Vyškov 2005.
- POLÍVKA, L. *Možné scénáře vývoje krizových situací vyžadující nasazení součástí ozbrojených sil ČR ve prospěch Policie ČR nebo IZS a návrh variant možných forem posilování PČR*. [přednáška] Brno 2006.

Nejcennějšími zdroji jsou zdroje lidské. I přes řadu pozitivních kroků nebyl doposud zaveden do praxe kariérní řád. Pokračování tohoto neutěšeného stavu může brzy vést k tomu, že mnozí ze současných příslušníků a příslušnic armády ztratí motivaci k práci pro rezort. Bez vidiny a záruky dalšího kariérního postupu, který bude vymezen jasně definovanými a všeobecně platnými kritérii a pravidly, raději zvolí jinou alternativu na pracovním trhu a opustí nás. Pokud deficit kariérního řádu nevyřešíme, bude také postupně slábnout rekrutační přitažlivost AČR.

*Z vystoupení ministra obrany Jiřího Šedivého
na velitelském shromáždění 4. a 5. prosince 2006*